

חדל מלמדים אותנו, כי באותה שעה תקן יצחק תפילת מנחה. בגמרא מסכת ברכות (דף נו) אמרו: "תפילות אבות תקנום". אבות העולם יסדו לנו את שלש התפילות. אברהם אבינו תקן תפילת שחרית, יצחק אבינו תקן את תפילת המנחה ויעקב אבינו תקן תפילת ערבית. והנה האות השניה בשמותיהם של אבותינו מרמזת לנו על התפילה שתקנו: אברהם, האות השניה שבשמו היא האות: "ב", המרמזת על תפילת הבקר היא תפילת שחרית. האות השניה בשמו של יצחק היא האות "צ", המורה על הצהרים, זמן תפילת המנחה, והאות השניה בשמו של יעקב היא האות "ע", לרמז על תפילת ערבית.

11 ויקרא
עשר
ע"פ

ותמת שרה בקרית ארבע (כג ב)

פירש רש"י, נסמכה ביתת שרה לעקירת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקירה שגורמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחת נשמתה ממנה ומתה. ויש לתמונה על צדקנית כשרה, שרואי גם היא היתה מוכנה לקיים צווי ה' כאברהם, ולמה אם כן פרחת נשמתה מרוב צער ומתה. ונראה לבאר הדברים עפ"י המפורט ב, מגיד מישרים" שהבטיח לרבינו ה, בית יוסף" ז"ל שיוכה להרג על קידוש השם. ובסוף ימיו תמה ה, בית יוסף" שלא זכה לכך, והמגיד השיב לו שהוא זכה למצוה גדולה יותר, דהיינו לחיות על קידוש השם בדמיתה מוסר נפשו פעם אחת, אבל בחייו מוסר נפשו יום יום לקיים רצונו ית"ש. ושרה הצטערה שלא זכתה שבנה יקדש שם שמים בחייו. שנו מדרגה גבוהה יותר מלהעקר על המזבח ולמסור נפשו, ומרוב צער פרחת נשמתה.

2) טעם יצחק

ונראה שמטעם זה לא גילה אברהם אבינו לשרה שעומד לקיים מצוה הכורא לעקור בנו, שידע שהיא תתפלל לה' לבטל הגזירה כדי שיצחק יקדש שמו בחייו, אבל הוא השתוקק לקיים מצות הכורא באמונה פשוטה ולא בו העוז לבקש מה' לשנות דעתו, שהיתה בו יראת הרוממות, וכמו שכתב לעיל, עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה.

ואמרו חז"ל (הובא ברש"י ז"ל) תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך.

השעורי דעת (ח"א ד' 44) כתב, ותמוהים הדברים איך שייך עניין תקומה גבי שדה, הלא מושג זה שייך לכאורה רק לבעלי שכל והרגשה, אבל לא אצל שאר בעלי חיים, וכל שכן אצל דומם שאין לו שום הרגשה והבחנה אם שייך הוא לגדול או לקטן?

3) טעם הפסוק

אבל באמת התמיהה היא רק לפי מושגנו אנו כפי שמצטייר בנפשנו עניין הבריאה ורואים אנו את החי והדומם, כל אחד במציאות מובדלת בפני עצמה, אשר פה התחלתה וגמר תכליתה, אבל כפי אשר הראנו זה כמה, וכן נמצא בספרים הקדושים שכל הבריאה הוא רק חלק מהבריאה כולה, וכל אחד דבוק ומושרש בחלק יותר עליון, ובעולם יותר גבוה ממנו, וכמו שמצינו במדרש: (ביר"ק) אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומר לו גדל, נוכל להבין כי גם אצל הדומם והצומח שייך עניני הרגש כאלה.

או על ידו, בודאי נדמה לו כל חלק מאברי האדם שהוא בריאה בפני עצמה. ובשום אופן אי אפשר לו להשיג שזהו חלק מהאדם היודע ומרגיש את הנעשה באבריו, ואף אילו אפשר היה להסביר לזנב ולהביאו לידי ידיעה זו, בכל זאת גם אז אי אפשר היה לו להרגיש בהרגשה עניין זה מפני קוצר מושגיו וחושיו, אבל האדם שיש לו מושג והיקף רואה ומרגיש מה שהזנב עושה על אבריו.

כן אפשר לצייר לנפשנו, כי אילו היה לנו מושג עוד יותר גדול בבריאה, ויכולנו להסתכל בה בהיקף יותר גדול, אז היינו יכולים לראות בשדה שהיא חלק מבריאה כזו, היודעת ומרגשת מה שנעשה בחלקה, זאת לא זאת שגוף השדה מרגיש את הנעשה בו ויודע את התקשרותו עם הבריאה כולה.

אמת שהשדה אינה מרגישה את זה, כמו שגם אברי האדם לעצמם אינם מרגישים את הנעשה בהם, ורק האדם מרגיש את כל הנעשה באבריו. וכן זו הידיעה עצמה שכל אבר ואבר לעצמו מקומה, כי האברים אינם יודעים מהאדם. אלא האדם יודע מאבריו, מכיר שהם חלקים ממנו. וכמו כן בשרשה מרגישה שדה זו התקומה שהגיעה לה על ידי תוספת איזו מעלה וחשיבות.

וכדי לתת לנו מושג בזה נביא איזה ציור מהבריאה אשר לפנינו בזה העולם עצמו. וזה כי גם פה בעולמנו רואים אנו ברואים כאלה, אשר מפני קוצר מושגם מצטיירים אצלם הרבה עניינים באופן אחר לגמרי מכפי שמצטיירים הם אצלנו, למשל, זנב הנח על אחד מאברי האדם, על רגלו

ממשקלם (כר, כב).
וכתב רש"י, (הוא במדרש כאו) בקע, רמו לשקלי ישראל בקע לגלגלת.
ושני צמידים, רמו לשני לוחות מצומדות, עשרה זהב משקלם, רמו לעשרת
הדברות שבהם.

יש להבין הכוונה מה שרמו לה שהלוחות.
יהיו מצומדות, כי הנה הרמו על עצם הלוחות,
יבן היטב שרמו לה שממנה יבנה בית
ישראל שיקבלו את הלחות שמעשה אלקים
המה ומכתב אלקים, ושבהן עשרת הדברות
לרמו לה בשני הצמידים במה שיהיו הלוחות
מצומדות, גם מה ענין שייכות הבקע, שהוא
מרמו על המחצית, להנזם שהוא תכשיט האף.
ואפשר, דהנה ידוע שעשרת הדברות שהיו
כתובים על שני הלוחות, חמש על לוח האחד
וחמש על הלוח השני, היו החמש שעל הלוח
הראשון, כולם מהדברים הנוגעים בין אדם
למקום, היינו האמונה בה, האזהרה מע"ן,
שבועת שקר ושוא, ושמירת שבת שהיא
עדות על בריאת העולם בששת ימים, וכבוד
אב ואם שהוקש כבודם לכבוד המקום, ושעל
ידי דיבור זה תורו האומות והודו לדברות
הראשונות, (וכדאיתא בקידושין דף לא, וא"כ
גם דיבור זה שייך לענינים שב"א למקום),
והחמש שעל הלוח השני, הם מהדברים
הנוגעים בין אדם לחברו, רציחה, ניאוף,
גניבה, עד שקר, וחמוד מה שיש לחברו.
ואם אמנם שהמה מחולקים, האחד לב"א
למקום, והשני לב"א לחברו, אולם כשירד
משה עם הלוחות כתיב (שמות ל"א י"ח),
ויתן אל משה וגר שני לחת העדות וגר,
וכתב רש"י, (הוא במד"ר תשא פ' מא)
לחת כתיב, שהיו שתיהן שוות, והכוונה,
להורות שאף שהם שנים ובכל אחד מהם
ענין וחלק אחר, אבל באמת המה שנידים
כלוח אחד, שאי אפשר להפריד אחד מהשני.
היינו שלא לחשוב שאפשר לבחור ולקבל רק
מה שכתוב בלוח האחד, כגון שמירת המצוות
האזהרות במה שב"א לחברו, ולהניח את
אלה במה שהוא למקום, כי לחת כתיב,
שתיהן הן חטיבה אחת וגוש אחד בלתי
נפרד האחד מהשני, ואי לא הא, לא מתקיים
הא (וכמו שהורה גם הנסיון, שכל אלה שאין
יראת ה' על פניהם, אינה מתקיימת אצלם
סוף סוף גם ישרת לבם וטוב הנהגתם עם
הבריות).

10) זכר 101

מהם לקחת הכד מידה ולטייע לה לשאוב,
ובכל זאת עשתה כן ברצון גמור ובחפץ כפיה,
השתקף בזה מכשרון מעשיה הטובים, טוב
לבה ואצילות נפשה העדינה לאנשים
ולבריות.

אולם אליעזר רצה להעיר תשומת לבה
ולהעמידה על זה, שכל זה אינו עדיין תכלית
השלימות, אם לא יושלם לזה האמונה בה'
ועשיית הטוב והישר בעיניו, ועל זה הרמו
נתן לה שני צמידים על ידיה, שהם רמו
לשני לוחות מצומדות, היינו ששני הלוחות
שהאחד הם מענינים שב"א למקום, והשני
בענינים שב"א לחברו, הם מצומדות דוקא,
לומר שקיום המצוות שב"א לחברו צמוד
וחבור יחדיו למצוות שב"א למקום, היינו
שאף אם היא מושלמת במדת החסד וההטבה
לבריות, אבל עליה לדעת שצמוד לזה הוא
החלק שב"א למקום, שזאת תוכל לקבל
וללמוד לדעת בביתו של אברהם ויצחק.
ועל כוונה זו נתן על אפה גזם זהב בקע
משקלו, ע"פ המתבאר מדברי המד"ר פ' אמור,
שהטעם הוא כגוי כנגד התורה, והריח כנגד
מעשים טובים. דאיתא שם: פרי עץ הדר
אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש
בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש
בהם תורה ויש בהם מעשים טובים, כפות
תמרים אלו ישראל, מה התמרה הווי יש בו
טעם ואין בו ריח, כך וכר שיש בהם תורה
ואין בהם מע"ט, וענף עץ צבות וכר מה הדס
יש בו ריח ואין בו טעם כר שיש בהם מע"ט
ואין בהם תורה כר עיי"ש, מבואר, שהטעם
הוא כגוי לתורה, והריח למעשים טובים,
ולזה נתן לה גזם זהב על, אפה" שהוא
האבר המיוחד להריח, והריח כגוי למע"ט,
לרמו שאמנם היא מצטיינת במעשים טובים,
ואפה ראוי להתקטט בתכשיט זהב, אולם
הגזם היה בקע משקלו, והבקע הוא מטבע
של מחצית, — ופירש"י שרמו לה על שקלי
ישראל שהם בקע לגלגלת, אולם שייכות
הבקע שהוא מרמו על המחצית להגזם שהוא
תכשיט האף — הכוונה בזה, שהמעשים טובים
הם בקע שהוא רק המחצית, כי צריכה עדיין
להשתלם בהמחצית השניה, והיא התורה
המתייחסת אל הטעם, ואשר לזה היא תגיע
בביתו של אברהם ויצחק, וכמו שאמרו
(ברכות יז) גשים במאי זכיון באקרויי בנייהו
וכר ובאתנויי גבריהו וכר, ואז תהיה אשה
יפה — במע"ט — ומליאת טעם-התורה —
[וכדאיתא באבות שכל מי שאינו עוסק בתורה
הוא דוגמת אשה יפה וסרת טעם].
ומבואר בזה הרמו בשני הלוחות, "מצומדות",
ושייכות הבקע שהוא מרמו על המחצית
להגזם שהוא תכשיט האף.

4

כד.לם. ואומר אל אדוני אלי לא תלך האשה אחרי.

פירש רש"י "אלי כתיב, בת היה לו לאליעזר וכו' ורצה להשיאו לבתו". יש לדקדק מהיכן הוכיחו חז"ל לחשוד את אליעזר בחשד כזה, הרי באמת היה אליעזר מוכרח להתנות עם אברהם, איך יעשה באם לא תאבה האשה ללכת אחריו, ואילו בתיבת **אולי** אין שום חילוק במבטא, אם הוא מלא ו' או חסר ו'.

(11) אר"ל

אמנם יש לבאר, דהנה לשון ספק יבא בלשון הקודש בשני שמות נרדפים, האחד בלשון "פן" והשני בלשון "אולי". והחילוק

ביניהם כך הוא, דאם האומר חפץ שלא יתקיים הספק אשר עולה על דעתו, יאמר בלשון פן. [כמו "פן יפתה לבבכם" (דברים יא, טז), "פן יהיה דבר עם לבבך בליעל" (שם טו, טז), "פן יהיה בכם איש או אשה ... אשר לבבו פונה היום" (שם כט, יז). ומוכח מלשון פן, שהאומר איננו חפץ שיתקיים הספק. וכמו שאמרו חז"ל (עירובין צו, א, ועוד) "השמר, פן, ואל, אינו אלא בלא תעשה". ואם האומר יחפוץ שיתקיים הדבר, אז אומר בלשון **אולי**, כמו (6) "אולי אבנה ממנח" (בראשית טז, ב), "אולי ישא פני" (שם לב, כא). [7] "אולי יש חמשים צדיקים" (שם יח, כד), "אולי אכפרה בעד חטאתכם" (שמות לב, ל), "אולי אוכל להלחם בו" (במדבר כב, יא), וכדומה. הוי אומר, שמלשון **אולי** מוכח שהאומר חפץ ורוצה שיתקיים הספק.

8 מעתה כאשר אליעזר אמר בלשון "אולי לא תלך", ולא אמר בלשון פן, מוכח מזה דאליעזר רצה שהתנאי יתקיים, ובאמת חפץ שלא תאבה האשה ללכת. אך עדיין קשה, מדוע ולמה היה רוצה בכך. על זה דרשו חז"ל "אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר וכו' ורצה לדבק בברוך". (ילקוט הגרשוני¹⁵)

(12) רש"י

¹⁴ שני הקטעים שבסוגריים הם הוספה מבעל "קול אליהו".

¹⁵ הערת "קול אליהו": הנה לכאורה יש סתירה להכלל הזה, א כפרשת תולדות במ"ש יעקב "אולי ימושני אבי", הלא שם לא רצה שיהיה כן. והול"ל פן ימושני. ב באיוב א', כי אמר איוב "אולי חסאו בני וגו'", ובדאי לא היה רצונו שיהסאו והול"ל פן חסאו. לכן אודיע בזה מה שכתב אלי ידיני' הרב הגאון א"א חמרת הזמן וסגולתו מ"ה נתן הלוי נ"י באמבערגער אבד"ק ווירצבורג יע"א, בשם אביו הרב הגאון הצדיק המפורסם מ"ה יצחק רוב וצ"ל ליישב הסתירה הזאת. דהנה צדקתו ותמימתו של יעקב אבינו ע"ה היה כ"כ גדול עד שעם היות שרבקה אמו אמרה לו לעשות כן עפ"י חויון נבואתה. אף על פי כן היה לבו נוקפו, שיש בזה הענין שום צד שמתנגדת למדת האמת והתמימות שהיה יקר בעיניו עד אין שיעור וערך, ומפני זה היה בלבו כעין בקשה ותפלה שאביו יצחק ימושני, ועי"ז יעלה בלבו האמת מי מבניו עומד לפניו. על כן לא אמר "פן ימושני", כי באמת היה נוח לו יותר שאביו ימושני, לכן אמר בלשון **אולי**. ר"ל הלואי ימושני אבי ויחברר האמת, כי זאת היה חפצו וחשקו.

ועל הענין השני, אצל בני איוב, ביאר ג"כ אביו הגאון וצ"ל הגו"ל. כי איוב כומן ההוא פחד פן חסאו בניו מאחר שהיו במשתה רב גדול ועמדו על מעלות ההצלחה. והנה ידוע רמחשבה טובה מצטרפת למעשה, משא"כ מחשבה רעה איננה מצטרפת למעשה אצל ישראל. והו שאמר איוב "אולי חסאו בני ברכו אלקים כלבכם", ר"ל אני אקוה ואחפוץ שלא היה החסא שחסאו רק כלבכם, ולא יצא אל הפועל במעשה, עכ"ל ורפח"ח. ועי' עוד מזה כח" מהר"ץ חיות במס' מכות (דף כ"ד).

ג' יסודות בהנהגת הבית

(13) תפארת ישראל

ויבאָה יצחק האהלה שרה אמו (כד, סו)

נעשית דתמת שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת וברכה מצויה בעיניה וענן קשור על האהל, ומשמחה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו (ש"י)

המובן הפשוט של הדברים, שזכתה רבקה הצדקת להיות ממשיכת דרכה של שרה אמנו, וע"כ חזרו לאהלה ג' הדברים הנ"ל.

ויש לרמוז עוד בזה לג' יסודות בהנהגה לבית היהודי הרמוזים בג' עניינים אלו, אשר כל עקרת הבית צריכה לדאוג שיהיו קיימים בתוך ביתה תמיד.

(5)

1
הראשון הוא נר דולק מערב שבת לערב שבת, היינו, שהרי חיוב גמור הוא להדליק נר בערב שבת, וטעם המצוה הוא משום שלום בית, שאם יש חושך בבית, אפשר להיכשל בכל מיני חפצים, ובקלות אפשר שיצא מזה מריבות ורוגז, ובשבת קודש ישנה הקפדה מיוחדת בהלכה שישרור השלום בבית.

אמנם, בביתם של הצדיקים הנרות דולקים מערב שבת לערב שבת, היינו שהשלום בית שורר לא רק בשבת קודש שאז מתאספת כל המשפחה ושמחים זה בזה ושוכחים תלאות העולם, אלא גם בכל השבוע, שעובדים קשה, ואז כל דבר קטן שאינו לרצון עלול להביא לידי רוגז וריב ונוצר מתח בבית - אצל הצדיקים, נר השלום והשלוחה של ערב שבת דולק ומאיר כל ימי השבוע עד לשבת הבאה.

(14)

וברכה מצויה בעיסה, כבר אמרו חז"ל (ביצה טז ע"א): "כל מזונותיו של אדם וקצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת ימים טובים והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו", היינו שבשלשה דברים אלו ניתנה הרשות להרחיב בהוצאות, אבל שאר ההוצאות קצובות הן, ולכן צריך שתהיה "ברכה מצויה בעיסה", היינו הוצאה קטנה המספקת לזמן רב, ולא להוציא כספים על מותרות, כי לפעמים באים מזה לידי חובות גדולים ומיותרים ההורסים את השקט הנפשי הנצרך לעבודת ה', אלא יש לכלכל את הבית כפי הצורך, וזה מביא ברכה מרובה ואושר לבית.

16

וענן קשור על האהל, מרמז על ענין הצניעות, כאילו ענן שורה על הבית ומכסה אותו מעין רואים. וזה כולל כמה פרטים, הן כפשוטו, ענין "כל כבודה בת מלך פנימה" עם כל המשתמע מן הפסוק, והן שלא לספר בחוץ מענייני הבית, ובעיקר להשתדל להקפיד שלעולם לא ישמע שום קולות מן הבית חוצה.

ועל ידי כל אלו העניינים נזכה לסייעתא דשמיא מרובה, לנר הדולק משבת לשבת - שלום ואחוה בבתינו, וברכה מצויה בעיסה - שתהיה הפרנסה ברווח, וענן של השכינה וקדושה וטהרה יהיה מצויים אצלנו, ה' יזכנו.

In my opinion, this Midrash is not merely relating to us unique phenomena which occurred routinely in the tent of our matriarchs, but is advising us of the sublime ideals to which every Jewish home is to be dedicated.

(15)
The warmth + the light

The lamp that remained lit from one *Shabbos* to the next symbolizes the ideal of the spirit of *Shabbos* being present in the Jewish home throughout the entire week. What is the essence of this sublime spirit? In *Minchah* of *Shabbos* we proclaim, "יום מנוחה וקדושה לעמך נתת" — "A day of rest and sanctity You have given to Your nation." The spirit of *Shabbos* is to inhere in every Jewish home even during the weekdays through an atmosphere of rest and sanctity prevailing in each household.

This idea, that the spirit of *Shabbos* is to be extended to the entire week, is expressed in the final Mishnah in *Tamid*:

בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד לבוא ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

"On *Shabbos* they would say, 'A psalm, a song for the *Shabbos* day' [Tehillim 92:1], a psalm, a song for the time to come, for the day that will be entirely *Shabbos* and rest for the eternal life." With respect to all other days, the Mishnah only men-

(6)

16
tions the psalm which the Levites would sing in the Temple on that day. What, then, is the meaning of the addendum "a psalm, a song for the time to come, for the day that will be entirely *Shabbos* and rest for the eternal life"? I think that the answer is that this Mishnah is expressive of the ideal that in the future all days will be infused with the spirit of *Shabbos*, that these times will be like one long *Shabbos*. This, too, is the meaning of the *Gemara* in *Shabbos* (118b), which says,

"אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים,"

"If only Israel would keep two *Shabbasos* according to *halachah*, they would immediately be redeemed." On the surface this statement appears difficult: why only if the Jews observe two *Shabbos* days will they be redeemed — is not one *Shabbos* enough to show their devotion to the day? The answer is that the Talmud makes reference not to two *Shabbos* days but rather to one *Shabbos* day and the extension of its spirit to the remainder of the week so that every day becomes enlightened with the sanctity and restfulness of *Shabbos*. Only when they accomplish this will *B'nei Yisrael* be worthy of redemption.

21 The blessing that inhered in the dough of our matriarchs represents a concept expressed in *Avos* (4:1) which is essential to the happiness of every home. The Mishnah, quoting ben Zoma, asks, "Who is wealthy?" and responds, "He who is happy with his lot." The *brachah* built into the dough consists of the satisfaction with whatever material goods one possesses. This idea is obviously integral to every Jewish home and needs no further elucidation.

31 The concept symbolized by the door to the tent of Sarah and Rivkah being opened especially wide is also quite easily comprehended.

"יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי

ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך,"

36 "Yossi ben Yochanan of Yerushalayim says, 'Your home should be open wide and the poor should be as members of your household'" (*Avos* 1:15). A wide opening of a home implies a dedication to the trait of *chesed*. Every Jewish home is to be devoted to the pursuit of lovingkindness.

41 Cloudy days are generally unpleasant days and are representative of hard times. The cloud which hovered over our mothers' tent, then, symbolizes the sacrifices that each member of a Jewish household must make for one another. Every home inevitably experiences its share of difficult periods during which the real strength of a family's bond is tested. In order to maintain and preserve the ideal Jewish home, all of its members must be giving of themselves for the benefit of others.*

41 All Jewish couples who are to embark upon building a true *bayis ne'eman b'Yisrael* must strive to predicate their home upon the ideals which were physically manifest in the tent of our matriarchs. In other words, they are to found their relationship upon a dedication to *chesed*, to sacrificing on behalf of one another, to infusing all days with the *Shabbos* spirit, and to being content with whatever material effects they may possess.